

ESZMETÖREDÉKEK.

KOSSUTH-SZOBOR.

Egy bátor tekintetű, diadalmasan ég felé néző, szuggesztív hatású *prófeta*-Kossuth emelkedett ott elő messze kimagaslóan a mellékalakok tömegéből, követve a feléje bizalommal tekintő Széchenyitől és Deáktól, majd az érte rajongó föld népétől, paraszttól és városi polgártól, iparostól, jurátustól, öregtől, fiatalától, férfitől, asszonytól, gyerektől. A főalak, akinek ruháját csak redős lepel jelzi, mint egy bibliai jelenés, előre nyujtott karral, átszellemlült, extatikus arccal int és lép előre, felfelé és a nemzet legjobbjai, úgyszintén a nép egyszerű gyermekei elszántan, bizón, fanatikus lelkesüléssel tekintenek fel reá és nekilendülő mozdulatok megrögzítése kifejezi, hogy mennek, vonulnak néma fenséggel, mindenre készen, elbűvölten az *Apostol*, a nemzet apostola után előre, diadalmasan a nemzet szebb jövője, boldogsága, megdicsőülése felé.

Nagy Vince: A diadalmas Kossuth-szobor. (Magyar Hírlap, 1927. nov. 13.)

Nem tehetek róla: nekem tetszik a Kossuth-szobor. Tetszik két okból. Az egyik ok: a művészeti kérdés. A másik: az eszmei szempont. Szándékosan nem mondtam az utóbbi helyett politikát, bár az a hajsza, amely már a szobor leleplezése előtt Horvay János és a kormány ellen megindult: elsősorban politikai volt. Mondjuk, hogy a jobboldali ellenzék, amely történetesen monarchista és konzervativan haladó: nem azért támadta a szobrot, hogy a kormányt tetten érje egy „nemzetiellen” cselekedeten. Mondjuk, hogy a szélsőbal nem azért lármázott, hogy — kapva a nekik oly ritkán kínálkozó hazafias „zicceren” — vád alá helyezze a „reakciót”: és a közvélemény fölszított tüzénél megfőzze a maga mindennapi falatját. Mondjuk, hogy lehet a szoborról politikamentes vitát folytatni . . .

Mindenekelőtt: kétségtelen, hogy a Kossuth-szobor ma a legmodernebb szobra az országnak. Modern olyan értelemben, hogy művészi stílusa haladást jelent az eddigi köztéren föllállított szobrokkal szemben. Haladás: mert nincs benne semmi a megszokott sablonból; mert sem nem idealizáló, sem nem naturalista, hanem stilizált, bizonyos fokig expresszionista alakokat ad, amiknél a darabos forma mögött mélyebb jelentőség rejtőzik; mert személyei nem elmesélnek valamit, hanem valószerűtlen mozdulataikkal szimbólumokká merevülnek. Van valami barokk-ízlés a szereplők lendületében, irreális hajladozásában: az a barokkfantasztyikum, amely újraéledt az expresszionizmusban.

Márványszobrot márványszoborral hasonlítsunk össze: tegyük gondolatban a Vörösmarty-szobor mellé a Kossuth-emléket, hogy az ízlés-változásról képet kapiunk magunknak. Az első benyomás: a Vörösmarty-szobor olyan, mint egy biedermeier porcellán-figura a Kossuth-csoport nyers kötőmbjei mellett. Ott a simára csiszolt alakok harmonikusan beleolvadnak egy háromszögletű kompozícióba; emitt lágy vonalak és meleg elmosódás helyett rideg széttörédezése a csoportozatnak, meredő sziklák kyklopsi talapzaton, merev, „faragatlan” konturok, szögletes gesztusok, vízszintes egymásmellettség a színpadi elrendezésben. Két külön világ ez a két szobor. Az egyik szinte derűt áraszt, a másik valami grandiózust fejez ki nemcsak monumentális elgondolásával, hanem a részletek elnagyolt-

ságában is. A Kossuth-szobor határozottan terhesebb élményből fakad és *maibb* művészi fölfogást mutat épen azzal, hogy kivetett magából minden széplélek-esztétizmust. Hiába: több heroizmus van ebbe a szoborba belefარagva, hősi pózok nélkül is, mint amennyit a köröndi bástyafokán hadakozó, törökverő Zrinyi akarna kifejezni. Csakhogy ez a heroizmus nem kiabál, mert komplikáltabb mélységekből árad és lelkiséggé duzzasztja magát a matériát is.

A szakemberek — és utánuk a „smokkok“ hada — örültek, hogy föltedezhették a szobron a genfi reformáció-emlékmű stílusát (igaz, hogy ott a háttér szerencsésebb: igazi sziklafal). A fölényes dilettánsok ajkán megjelent az ítéő szó: *R o d i n, Calaisi polgárok*. Olcsón lehetett hozzájutni ehhez a verdictumhoz: Baedekerből, párisi képeslapokról, népszerű művészettörténetek illusztrációira emlékezve . . . Nem vállalkozunk rá, hogy összehasonlítsuk a két szobor-csoportot. Művészet-tudósok dolga megállapítani, mi a Horvayé, mi a Kossuthé. Bizonyára több, mint az Országház-tér szakértői gondolják.

De szóljunk az „eszmei tartalomról“. Ehhez minden magyar embernek — laikusnak is — joga van hozzászólni.

Történelmi hőst kell ábrázolnia a szobornak. Ez az ábrázolás igen sokféle lehet, ami a „történelmi“ jelleg kidomborítását illeti: pathetikus-theatrális vagy a humánus éreztető; egyszerű eszközökkel ábrázolhat vagy rikító színekkel túloz, a tömeg érzelmeire spekulálva. Bevallom, nekem nem ideáлом a dunaparti Petőfi-szobor, amely ugyan jellemző pózt választott ki a márciusi ifjú eskütételével, de ebbe az egy mozgalmas gesztusba sűríteni össze Petőfinek termékeny mozzanatait, pillanatfölvételbe fagyasztani az örök Költőt: olcsó hatás keresés. Az ércnél maradandóbb Petőfinek nem ebben a néptribún-pillanatban van a nagysága. Ez a szobor a maga keveset-mondó kiáltásával lehet szocialista tüntetések gyülekező alkalma, de nem lesz meghitt zárandokhely azok számára, akik a közérthetőség formáin túl a lángészt és a sokhúrú lírikust keresik föl Petőfiiben. Nem ideáлом a germán ízlés sem, amely telerakta a birodalmat kolosszális Bismarck-monstrumokkal, amely arra büszke, hogy Császári Emlékműve tíz kilométerről is látható. A szellemtelen Erő, az Ököl, az Ércsisak, a csigalépcsővel belülről megjárható óriás-fej, a pöffeszkedő Önérzet — mindez csak arra való, hogy egy művészietlen kor ürességét lármás kongással palástolja. A francia ízlés egy nőalakkal szimbolizálja az ellenséggel dacoló Párist. Soha senkinek nem jutott eszébe, hogy Napoleon emlékezetére — aki pedig mégis csak egész Európát legyőzte — kolosszust állítsanak, amelynek szemgödreiből a világháró ángliusz kitekinthet az alatta elterülő városra . . . Mindennél igazabb az az állítás, hogy a fönséges nem szorul hatásvadászó eszközökre. A végtelen világür csöndje — hogy Pascal-t idézzük. *Seul le silence est grand . . .*

Milyen legyen a Kossuth-szobor, hogy néma fönségében grandiózus benyomást keltsen, rikító színésziesség nélkül kifejezze mindazt az eszmét és érzelmet, amivel ma Kossuth alakját fölruházzuk? Semmiesetre sem olyan, mint az a Petőfi-olajnyomat, amelyen a haldokló költő szíve vérével írja a hóba e szót: *Házám!* A képzőművészet nem kelhet versenyre a *verayzmus* novelláival. A szobrász nem panoptikum számára dolgozik, ahol Dózsa György tüzes trónon ijeszti a naiv publikumot. Lehet, hogy vannak, akik — a közismert képre emlékezve — díszmagyarban, féltérdre ereszkedve akarják látni az országházaon imádkozó, menekülő Kossuthot. Vagy fönn a szószéken, zsinóros atillában, amint bal kezét szívére teszi, jobbját esküre emelve, mialatt a követek kardjukat rázzák, kucsma-

jukat lengetik és a karzat hölgyei zsebkendőket lobogtatnak feléje. Én szívesebben látom magam előtt a Horvay Kossuthját, amely nehezebben közelíthető meg a profanum vulkus számára. Nem fejtődött ki még teljesen a nehéz materiából, de épen ez ad valami emberfölötti, rejtett erőt az alakjának. Az „eszmévé finomulás“ útja gyötrelmes: de le kell vetkőznie magáról a reális külsőségeket, lerázni az egy-eseményhez, egy-gesztushoz való tapadást, hogy a pártok, visszavonás, diadal és emigrációs idők fölött megálló örök, emberi Kossuth lehessen. „Klasszikus“ ez a szobor, olyan értelemben, hogy időtlen és tértelen, mint valami kísérteties jelenség. Hiába tagadja Nagy Vince: olyan, mint egy apostol, és széles mozdulatában mégis van valami legényesen magyar lázadás. A mellékalakok már reálisabbak: ez is finom kontraszt. Senkisem mondhatja, hogy nem lobog köröttük történelmi levegő. Dürer evangelistái, Hodler robusztus reformátorai vonulnak el ilyen menetben előttünk. Nem mesélnek el novellát, de súlyosan *vannak* és némaságukban sokat mondanak.

Miért a fölháborodás a kifejező disszonanciákat magasabb harmoniába egyesítő szoborcsoport miatt? A lehangosabban épen az a sajtó lármázott, amelyet nem lehet azzal megvádolni, hogy előljár a nacionalizmusban. Ha ennek a legszélse és a nagy jövő-alkotás korában is multba kapaszkodó világnézetnek kevés a Kossuth-szobor intranzigenciája, akkor minden bizonnyal nem a magyar nacionalizmus világgraszoló hőseit akarják népszerű pózban látni, hanem a saját külön belpolitikájuk diadalát szeretnék örökbe-faragni és a nagyvilág előtt dokumentálni. Hiszen a mai pacifizmus nem rajonghat a hősert, aki szónoki erejével nemzeti harcra lelkesítette föl az országot és militáris akcióban látta a „dolgozó-milliók“ boldogulását. Ez a békét hirdető világnézet mindjárt félreveri a harangot, mihelyt az emberiség nagy előharcosait nem monopolizálhatja, hogy olygarchát puszítson vele, királyba nyilat lövessen. A demokrácia Kossuthját, a rendi alkotmány eltörlőjét, a „Kossuth nem alkuszik“-jelszó faragott képét fájlalják. A Bálványt, amely előtt naponként áldozatra lehet vinni egy politikai ellenvéleményt. Ott akarják látni minden reggel, a parlament előtt, jóleső mementóul, a mindennapi vezércikküket.

A trianoni magyarság azonban nem a multnak elpolitizálására vágyik, hanem örök szimbólumokat keres, amikből jövőt és összetartást merít. Nem azt nézi, hogy Zrinyi olygarcha volt és Szent István megszüntette a kollektív tulajdonrendszert. Nem állítja szembe Széchenyit Kossuthtal, nem uszít egymásra negyvennyolcat és hatvanhetet, összefogja szeretetében Tisza István és Ady Endrét... A Kossuth-szobor legszebb cselekedete, hogy egy talapzaton egyesíti Deákot, Széchenyit és Kossuthot, a XIX. század magyarságnak három attributumát.

Lehet, hogy igaza van a jóhiszemű jobboldalnak: tragikus eszmét fejez ki a Kossuth-szobor, reáborul a trianoni fájdalom előrevetett árnyéka. Fölfoghatom magát Kossuthot is tragikus alaknak: nem kicsinyítem vele. Egy mélyebb és demagógiától mentes történelemszemlélet a magyarság ezerévi életstációit tragikusnak láthatja. A klasszikus görökség nemzeti hőseit vitte a tragédia ítélőszéke elé. Az a generáció, amely átélte a világháborút és minden következményeit: irtózik a frázistól, nem tekinti ünneplő, kokárdás ruhának a hazafiságot. Szomorú hétköznapi mélyebb hazafisága ez az új hazafiság, amely a régi világrend és derűs optimizmus romjaiból nőtt ki. Ennek a hazafiságnak nem kellene a sablonos requisitumok. Nem akar tömegárúccik lenni, mint a Bécsben gyártott pörgekalap, vagy a Norimbergából importált vitézkötés. Nem a dörgedelmes, tösgyö-

keres retorizmusban látja a nemzet újjászületését, Kell a kokárda is és a nép-széles rétegeinek lelkesítő tápláléka az a sok giccs-szobor, amely Kossuth nevét viseli szerte a falvakban. De legyen egy Kossuth-emlékünk, amelyben benne van az örök magyar fájdalom, egy szomorú korszak tragikus történetlátása. A felnöttek Kossuthja, akik a férfimunkát végzik és az iskolásgyermek illúzióira nem szorulnak. Akik akkor legigazabban magyarok, mikor dacra és *haladásra* érlelődik bennük a pesszimizmus, amelyben itt valahol, ott valahol, esett, szomorú fejekkel, négy-öt magyar összehajol . . .

Fogadjuk — római módra — triumfussal a magyar szabadságharc vezéréét, akinek tragikus hadjárata a legnagyobb diadala volt a magyar eszmének. Ború és derű, erő és csüggedés, fátum és remény, harcos magyarság és emberi béke, nemzeti egység és eszmei magányosság, vértanú-sors és megdicsőülés, történeti valóság és örök ideál komplikált szövedéke lebeg a szobor fölött. Kossuth színéváltozása lelket revelál: a tragikumok láncolatán is magasra emelkedő, le nem győzhető, létező magyar lelket.

(Budapest.)

Garázda Péter.

A KLASSZIKA-FILOLOGIA VÁLSÁGA.

„Ich bin ausser Sorge: diese Hellenen, die uns so oft mittelbar durch Rom, schöner unmittelbar durch sich selbst vorwärts gebracht haben, sie werden uns auch weiter führen. Und zumal vor der sozialistischen und materialistischen Barbarei, die uns heranschwillt und vor der uns alle Triumphe der Technik nicht retten werden — denn Technik und Barbarei schliessen sich nicht aus —, vor diesen kulturfeindlichen Wettfern sollen und werden uns die Hellenen immer wieder schützen.“

G. Roethe, Humanistische und nationale Bildung, 1910. 30. l.

Volt egy idő, nem is olyan régen, mikor a művelt Európában a klasszika-filológia volt a tudomány. Később az ő mintájára szervezkedtek a modern és keleti filológiák, amelyek még arra is csak az utolsó évtizedekben eszméltek rá, hogy élő nyelvnek másféle kutatómód jár, mint a holt klasszikusoknak. Ezenkívül azonban még számos más tudomány, sőt művészet is, egyre-másra kapta a klasszikus-filologusok közül fejedelmét.

Ma viszont — még Németországban is, a klasszika-filológia hazájában — tagadhatatlanul nehéz idők járnak a tudományoknak erre a több mint kétezer éves doyenjére. Azóta is, hogy Roethe a fentidézett sorokat írta, korunk kíméletlen realizmusa, a modern „technikai“ világnézet, az erők szociálisabb és spártaibb irányításának programja (a szakiskolák térfoglalása), főleg pedig sok-sok hazug jelszó: nem egy előretolt hidifőjének földadására kényszerítették. A Göttingában szeptember végén lezajlott „Philologentag“ is főleg azért volt oly szokatlanul népes, mert — nyilván — újra és fokozottabb szükséggé vált a Roethe-féle „gondatlanság“ nyomatékos hangsúlyozása. Csakhogy ez a monstre-tüntetés — még a maga fénypontjaiban is — épen ellenkezőleg: a klasszika-filológia krízisét tette nyilvánvalóbbá és az aggodalmakat erősítette meg.